

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

VI МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

19 листопада 2021 року

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

VI МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

19 листопада 2021 року

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РІВНЕ 2021

УДК 81'37

П 78

Проблеми лінгвістичної семантики: VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (19 листопада 2021 року).

П 78 Збірник матеріалів. Рівне: РДГУ, 2021. 149 с.

The Problems of Linguistic Semantics: The 6th International Scientific and Practical Internet Conference (November 19, 2021). The Collection of Conference Proceedings. Rivne: RSUH, 2021. 149 p.

У збірнику матеріалів VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми лінгвістичної семантики» розглянуто низку питань, що стосуються актуальних проблем лінгвістичної семантики: когнітивної та культурної семантики, зіставної семантики, фонетичної, лексичної та граматичної семантики, семантики і прагматики мовних одиниць, семантики тексту і дискурсу, семантики і перекладу.

The Collection of Conference Proceedings «The Problems of Linguistic Semantics» focuses on the topical issues of Linguistic Semantics: Cognitive and Cultural Semantics, Contrastive Semantics, Phonetic, Lexical and Grammatical Semantics, Semantics and Pragmatics of Linguistic Items, Semantics of Text and Discourse, Semantics and Translation.

УДК 81'37

Редакційна колегія:

Головний редактор – **Деменчук О.В.**, д-р філол. наук, професор.

Відповідальний редактор – **Кучма Т.В.**, канд. філол. наук, доцент.

Члени редакційної колегії:

Павлова О.І., канд. філол. наук, професор; **Аладько Д.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Калініченко М.М.**, канд. філол. наук, доцент;

Константінова О.В., канд. філол. наук, доцент; **Орел І.І.**, канд. філол. наук, доцент; **Павловська Л.О.**, канд. філол. наук, доцент; **Тарасюк Н.Ю.**,

канд. філол. наук, доцент; **Третьякова К.В.**, канд. філол. наук, доцент; **Чеберяк А.М.**, канд. філол. наук, доцент; **Станіславчук Н.І.**, викладач

Рекомендовано до друку Вченою радою

Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 10 від 28.10.2021 р.)

©Автори публікацій, 2021

©Рівненський державний гуманітарний університет, 2021

ЗМІСТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ**

АРХАНГЕЛЬСЬКА А.М.	СЛОВОТВІРНА ФЕМІНІЗАЦІЯ (МОЦІЯ) В ТЕОРІЇ НОМІНАЦІЇ	7
КАПРАНОВ Я.В.	МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АЛГОРИТМ УСТАНОВЛЕННЯ СЕМАНТИЧНИХ ПЕРЕХОДІВ І ЗБІГІВ У НОСТРАТИЧНИХ МОВАХ	10
СІРАНЧУК Н.М.	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПИСЕМНОМУ МОВЛЕННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	14
ГОЛОВЧАК Н.І., КУШНІРЧУК О.О.	STILISTISCHE BESONDERHEITEN DER DEUTSCHEN WERBETEXTE	18
ОРЕЛ І.І.	СЕМАНТИЧНИЙ РОЗВИТОК НІМЕЦЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОМПОНЕНТОМ <i>SCHWARZ</i>	21
ЖОЛОБЧУК А.М.	МЕТОДИЧНІ ЗАСОБИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРИГІНАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ТЕКСТІВ	25

ПРОБЛЕМИ КОГНІТИВНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СЕМАНТИКИ

ДЕМЕНЧУК О.В., ДЕМЕНЧУК Д.	АРТЕФАКТНІ НОМІНАЦІЇ В ПОЛЬСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ	29
ЛЯШУК А.М.	ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ДИСКУРСИВНОЇ ТАКТИКИ ОБРАЗИ В РИТОРИЦІ АВСТРАЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИКІВ	32
ХРИСТИЧ Н.С.	ВЕРБАЛЬНЕ УСОБЛЕННЯ КОНЦЕПТУ «ЛЮДИНА» ЛЕКСИЧНОЮ ОДИНИЦЕЮ ‘MAN’ У ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ЗВОРОТАХ	35

ПРОБЛЕМИ ЗІСТАВНОЇ СЕМАНТИКИ

МІЗІН К.І.	РЕЛІГІЙНО-ФІЛОСОФСЬКІ МОТИВИ КОНЦЕПТУ <i>ГОРДІСТЬ</i>	38
АЛАДЬКО Д.О.	МОТИВАЦІЙНА МОДЕЛЬ «МАТЕРІАЛ – ВИРІВ» В НОМІНАЦІЯХ ПОСУДУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	43
БЛИЗНЮК К.Р.	ЛАКУНАРНІСТЬ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ «DONATION»: АНГЛІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКІ ПАРАЛЕЛІ	45

*VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція
«ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ»*

ЗАЛУЖНА О.О., МОКРА Т.А.	ІНСТРУМЕНТАЛЬНІ ДІЄСЛОВА У СФЕРІ КУЛІНАРІЇ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)	49
ПАВЛОВСЬКА Л.О.	ОПОЗИЦІЙНА СЕМАНТИКА ВЕРБАЛЬНИХ ФОРМУЛ ПОБАЖАНЬ У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ	52
КІНАЩУК А.В.	СПЕЦИФІКАТОРИ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ ПРЕДИКАТИВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІРРАЦІОНАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	55
ДУЛЮК С.А.	МОВНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ, ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ФРАЗЕОСИСТЕМАХ	57
ПОДМОВСЬКА О.І.	ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З ГАСТРОНОМІЧНИМ КОМПОНЕНТОМ У НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	60

ФОНЕТИЧНА, ЛЕКСИЧНА І ГРАМАТИЧНА СЕМАНТИКА

КОЗІЦЬКА О.А., ПОЛІЩУК Н.О.	СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	63
ЛУК'ЯНИК Л.В., БЕНЕСЬКО С.О.	ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗБАГАЧЕННЯ МОВЛЕННЯ УЧНІВ ЕТНОКУЛЬТУРОЗНАВЧОЮ ЛЕКСИКОЮ	65
ЛУК'ЯНИК Л.В., КОЗЯР Т.А.	МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ГРАМАТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ НА ФОНЕТИЧНІЙ ОСНОВІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	69
ОВСЕЙЧИК Ю.В.	О ТРАЕКТОРИИ РАЗВИТИЯ КАУЗАЛЬНЫХ СОЧИНИТЕЛЬНЫХ СОЮЗОВ В РАННИЙ ПЕРИОД ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА	72
ТАРАСЮК Н.Ю.	СЛОВОТВІРНО-ДЕРИВАЦІЙНА ПАРАДИГМА ВИСЛОВЛЮВАННЯ	75
ІГНАТЕНКО О.В.	СЕМАНТИКА ПРИСЛІВНИКА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	78
РОМАНЮК В.В.	СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОРІВНЯНЬ СУЧАСНОЇ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ	81

СЕМАНТИКА І ПРАГМАТИКА МОВНИХ ОДИНИЦЬ

ГРИГОЛА О.А.	СЕМАНТИКА ДИСКОМФОРТНИХ ВІДЧУТТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ: ТЕМАТИЧНА ПІДГРУПА «ФІЗИЧНИЙ БІЛЬ»	85
ДЗЕКАН О.В.	НОМІНАЦІЇ БОЛЮ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	87

СЕМАНТИКА ТЕКСТУ І ДИСКУРСУ

СЛАВОВА Л.Л., СІКОРА С.М.	ПРАГМАТИЧНО-КОГНІТИВНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ	91
ШУЛЬЖУК Н.В.	ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ РЕЧЕННЯ У ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ	95
БІСОВЕЦЬКА Л.А., СУРЖУК Т.Б.	СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ МОВНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖІВ ТВОРІВ Г. ВДОВИЧЕНКО	101
КАЛІНІЧЕНКО М.М., ГУЦУЛ В.О.	ТВОРЧІСТЬ ЕМІЛІ ДІКЕНСОН В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОПУЛЯРНОЇ ЖІНОЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ США 1800-Х РОКІВ	104
СЕРБИНА Т.Г.	ЛОГОЭПИСТЕМЫ КАК ОДИН ИЗ МАРКЕРОВ СОВРЕМЕННЫХ ТЕКСТОВ	106
ТОМА Н.М.	ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ	109
ЧЕБЕРЯК А.М.	ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ЯК ОДНА З ОСНОВНИХ ТЕКСТОВИХ КАТЕГОРІЙ СУЧАСНИХ ЗМІ	112
АРТЕМОВИЧ К.В.	ТРАНСФОРМАЦІЯ СТИЛІСТИЧНОЇ ВІДПОВІДНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ УКРАЇНОМОВНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПРОМОВ	115
ФЕДЮК А.А.	ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРЕДВИБОРЧОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА ПРИКЛАДІ ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ ДЖ. БАЙДЕНА І Д. ТРАМПА)	118
БЕЗКОРОВАЙНИЙ М.А.	ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ ТА ЙОГО ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ	121
ЛЕВЧЕНКО А.І.	ПЕРЕКРУЧЕННЯ РЕАЛЬНОСТІ ТА РОЗШИРЕННЯ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ У ПРАЦЯХ ДЖОРДЖА ЛІППАРДА	124

СЕМАНТИКА І ПЕРЕКЛАД

PAZDAN R., BUK A.	DIE BESONDEREN HERAUSFORDERUNGEN DER LITERARISCHEN ÜBERSETZUNG	128
КОНСТАНТІНОВА О.В.	ПЕРЕКЛАД АНГЛІЙСЬКИХ ДІЄСЛІВ- ЕВРІСЕМАНТІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	130
КУКАРІНА А.Д.	КУЛЬТУРНИЙ КОМПОНЕНТ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧА-РОЗВІДНИКА: ДОСВІД СПЕЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ	133
КУЧМА Т.В.	ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧИЙ ФОН ОНОМАСТИЧНОЇ ЛЕКСИКИ ТВОРІВ О. ПРОЙСЛЕРА ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД	136

VI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція
«ПРОБЛЕМИ ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ»

РЕВУЦКАЯ Е.А.	ЗНАЧЕНИЕ И КОНЦЕПТ <i>КАМЕИ</i> В ПОЭТИЧЕСКОМ ЦИКЛЕ «ПАРИЖ» (1929) МАРИИ ПАВЛИКОВСКОЙ-ЯСНОЖЕВСКОЙ В ПЕРЕВОДЕ ВАЛЕРИЯ АКОПОВА	139
СКРИЛЬНИК С.В.	ГОЛОВНІ КОГНІТИВНІ ПРОЦЕСИ ПІД ЧАС СИНХРОННОГО ПЕРЕКЛАДУ	142
ТРОНЬ Т.В.	АНГЛІЙСЬКОМОВНІ ДІЛОВІ ЛИСТИ: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ	146

УДК 81'367.5

Шульжук Н.В., канд. філол. наук
Рівненський державний гуманітарний університет
(Рівне, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ РЕЧЕННЯ У ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Гуманізація сучасної наукової парадигми сконцентрувала увагу на діяльності людини, що забезпечує їй практичне засвоєння світу. Узагальнене відображення дійсності, що «стало частиною свідомості особистості» (Леонтьєв, 1999, с. 50), О. Леонтьєв назвав значенням. Проблема значення є дискусійною в гуманітарних галузях знань. Щодо розв'язання цієї проблеми у мовознавстві, то слушно видаються міркування І. Кобозевої: «Не варто витрачати час і сили на облаштування й укріплення кордонів «чистої» лінгвістики, краще віддати у власність лінгвістичної семантики весь змістовий бік одиниць мови і мовленнєвих текстів» (Кобозева, 2000, с. 15). Під «чистою» лінгвістикою дослідниця розуміє традиційні академічні дисципліни лінгвістичного циклу – фонетику, лексикологію, фразеологію, морфологію, синтаксис, – в систему яких вписати семантику не просто, що зумовлено необхідністю внесення нового виміру – «форма – зміст».

У сучасній синтаксичній науці усталився триаспектний підхід до опису реченнєвих одиниць, за якого речення має не лише будову, а й характеризується певною семантичною структурою, що відображає факт дійсності, та комунікативну організацію. Традиційно у мовознавстві у поле зору науковців потрапляла передусім формально-синтаксична будова речення. З проблемою ж функціонування мови, використання її багатих виражальних можливостей для реалізації комунікативної та експресивної функцій найтісніше пов'язаний семантичний синтаксис. Докладного лінгвістичного опису потребує і семантична структура речення-репліки: якщо монологічне мовлення найбільш повно презентує мовні моделі речення, то у діалогічному нерідко використовують висловлення, що не є граматичними реченнями.

Проблеми діалогу як когнітивно-комунікативного феномена презентує чималий дослідницький досвід (Л. Якубинський, М. Борисова, Г. Валімова, А. Скшидло, О. Ваяхіна, О. Земська, В. Девкін, В. Гак, М. Гаврильєв та ін.). Діалогічне мовлення стало

об'єктом вивчення спеціальних дисертаційних робіт (О. Бровеев, Н. Глаголев, Л. Гураль, С. Занько, Ц. Йотов, А. Нікольський, М. Орлова, І. Святогор, Ю. Скребнев та ін.). Чималий досвід у вивченні діалогу має українське мовознавство (А. Грищенко, В. Рінберг, Д. Баранник, І. Борисюк, П. Дудик, Г. Олійник, Л. Олексієнко, Л. Безугла, І. Шевченко та ін.). Неодноразово предметом вивчення мовознавців були й особливості синтаксичної організації діалогічної репліки (П. Дудик, О. Шаройко, Т. Винокур, Г. Інфантова, Н. Шведова, Г. Чумаков, Н. Шульжук та ін.).

Формування когнітивно-дискурсивної лінгвістичної парадигми, зорієнтованої на «дискурсивні чинники вибору тієї чи іншої мовної форми маніфестації знань у тексті чи комунікації» (Селіванова, 2008, с. 18), зумовило стрімкий розвиток нових галузей знань, які визначили одиниці процесуальної структури діалогу, на позначення якого введено поняття «діалогічний дискурс» – «мисленнєво-комунікативна мовленнєва діяльність комунікантів у широкому (ситуативно-комунікативному, соціокультурному, когнітивно-психологічному) контексті, зафіксована діалогічним текстом» (Безугла, 2009, с. 9).

Аналіз семантико-синтаксичної структури речення у діалогічному мовленні переконує, що у сфері синтаксису розкриваються широкі можливості щодо створення стилістичних та експресивно-сміслових відтінків. Семантика синтаксичних схем, моделей висловлювань, наповнюючись конкретним лексичним змістом і потрапляючи в різноманітні стилеві контексти, трансформується, набуваючи стилістичних відтінків.

Загальна семантика речення включає логіко-поняттєві категорії, що співвідносяться з позамовною дійсністю, а також семантику самої граматичної форми, у якій втілений зміст речення. «Денотативний зміст, – зауважує С. Єрмоленко, – можна назвати семантичним інваріантом речення, якому в конкретному мовленні відповідають семантичні варіанти речення» (Єрмоленко, 1981, с. 17).

На позначення тієї самої ситуації, для передачі того самого денотативного змісту мова використовує цілий ряд семантичних варіантів з різними граматичними формами вираження предикатів (синтаксичні форми утворюють відповідне «семантико-ситуативне поле із певним загальним значенням» (Єрмоленко, 1981, с. 20)). Оскільки семантичний інваріант – це узагальнений логічний зміст речення-репліки, то, обираючи семантичний варіант тієї чи іншої синтаксичної структури, мовець керується стилістичними

можливостями відповідної граматичної форми, її комунікативним та емоційним спрямуванням. Так, причинові відношення у літературно-книжних стилях найчастіше презентують сполучники *тому що, оскільки*, в діалогічному ж мовленні аналогічні відношення передаються сполучником *бо* або безсполучниковою конструкцією. Для вираження наслідкових відношень, як правило, послуговуються сполучником *так що*, в діалогічному ж мовленні подібні відношення частіше реалізуються у безсполучниковій конструкції або у структурі складносурядного речення зі сполучником *і*. Наведемо приклади: «*Хай на тобі власні діти штани та сорочку обірвуть – і ти зробишся шкурником*» (Г. Тютюнник); «*А потім земля полетіла вгору – й нема матері*» (Є. Гуцало); «*А ми й старосту без печатки возили – нічого*» (В. Мінняйло).

Як формальний засіб зв'язку сполучник у структурі складного речення-репліки є додатковим компонентом, що стилістично відтінює переданий цим реченням зміст. Саме зі сполучними засобами пов'язують стилістичне забарвлення книжності/розмовності.

Семантично ускладнені речення нерідко реалізуються у формально-граматичних простих конструкціях. Необхідність розгортання пропозицій в окремі речення зумовлює і структура мови. Професор К. Шульжук, відзначає, що в українській мові частіше (ніж в російській, наприклад) семантичне ускладнення представлене у вигляді формально-граматичних поліпредикативних конструкцій, оскільки дієприкметники активного стану в українській мові мають певні обмеження у своєму вживанні (Шульжук, 1987, с. 12).

Якщо в елементарному складному реченні навколо пропозиційного предиката (сполучника чи його функційного еквівалента) об'єднуються дві предикативні частини, то у складному багатоконponentному семантична структура значно складніша: здебільшого у ньому наявна ієрархія пропозиційних предикатів, рідше пропозиційні предикати виділяються лише на одному рівні. З урахуванням ієрархічних відношень між пропозиційними предикатами професор К. Шульжук пропонує виділити три моделі складних багатоконponentних речень: із зовнішніми і внутрішніми пропозиційними предикатами; із зовнішніми пропозиційними предикатами; із внутрішніми пропозиційними предикатами (Шульжук, 1987). Центральною науковець вважає першу модель, основну форму реалізації якої становлять трикомponentні конструкції з одним зовнішнім і одним внутрішнім пропозиційними предикатами, роль яких на зовнішньому і внутрішньому рівнях членування можуть

виконувати як сурядні, так і підрядні сполучники. Наприклад : «Тимку, чого воно так, **що** людей багато на світі, **а** серце любить тільки одного?» (Г. Тютюнник); «**Якщо** світ великий, **а** хата наша маленька, то як же великий світ прийде у маленьку хату?» (Є. Гуцало); «*Ти починай роботу, щоб ми тебе в ділі побачили, а я поговорю в організації*» (О. Десняк).

Діалогічна репліка-речення виявляє зв'язок із попереднім та наступним висловлюванням, оскільки вона є лише частиною такого синтаксичного цілого, як діалог, тому умови передачі інформації визначають коло структур, що його обслуговують. Аналіз джерельної бази (художні діалоги) засвідчив, що у діалозі закономірним є перехід однієї діалогічної побудови в іншу при зміщенні комунікативної настанови у ході мовленнєвого акту, що контекст ситуації, спільний досвід мовців, активна участь міміки й жестів зумовлюють формальну нестачу певних ланок у реченнях-репліках, сукупність яких формує семантико-синтаксичні відношення у діалогічній єдності. Проілюструємо останню тезу:

- *Хочу вам сказати, що була поганою невісткою.*
- *Знаю. Далі що?*
- *Що не любила вашого сина* (Г. Тютюнник).

Оскільки речення у діалогічному мовленні з погляду синтаксичної структури презентують передусім мовленнєві варіанти моделей, віддалені від типових реалізацій структурних схем (еліптичні, перервані, незакінчені речення і т. ін.), то семантична структура таких конструкцій теж містить чимало імпліцитних компонентів, прихованих предикатних знаків, що можуть бути розгорнуті у пропозицію. Безпосередній контакт мовців зумовлює необхідність враховувати і те, що співбесідник справді висловив за допомогою мовних засобів, і те, що визначають параметри конкретної мовленнєвої ситуації. Як зауважив А. Загнітко, «одне речення корелює з множинністю висловлень як його реалізаціями» (Загнітко, 2005, с. 3). У зв'язку з чим дослідниця О. Кибрик до семантики в широкому смислі узалежнила усю інформацію, яку «має на увазі мовець під час мовлення і яку потрібно відновити адресатові повідомлення для правильної інтерпретації висловлювання» (Кибрик, 1992, с. 25).

Узагальнивши підходи до значення і смислу, О. Селіванова пропонує витлумачувати значення «як конвенційно закріплену за певною мовною формою інформацію, набуту на підставі колективного й індивідуального пізнавального та мовного досвіду носіїв мови, що в мовленні репрезентує відповідний фрагмент, актуальний для

конситуаційного оточення» (Селіванова, 2008, с. 85). Обираючи відповідну конструкцію, мовець керується рядом факторів: семантичними відтінками, якими відрізняються побудови, уявленням про те, яка із синонімічних конструкцій найбільше підходить до відповідної граматичної та структурно-семантичної модифікації, нарешті, вибір відбувається відповідно до комунікативно-стилістичної настанови.

Кілька міркувань методичного характеру. За об'єктивним компонентом змісту речення у підручниках для здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей ЗВО закріпилося поняття «пропозиційний компонент» («пропозиція»), тоді як логіко-семантичні відношення між реченнями через посередництво терміна «пресупозиція» у них не представлені. Переконані, що у відповідних збірниках вправ повинні бути представлені завдання, зорієнтовані на основні компоненти плану змісту речення (предикатно-аргументна структура пропозиції; модальний аспект пропозиційного змісту; комунікативний компонент семантики речення; прагматичний (іллокутивний) компонент семантики речення). Пропонуємо, наприклад, такі формулювання завдань:

- *Перегляньте повідомлення у пресі про одну і ту ж подію. Зверніть увагу на те, під якими заголовками в різних виданнях подана інформація про цю подію. Чому, на вашу думку, інформація про одну і ту ж реальну подію у пресі представлена різними заголовками? Пов'яжіть це з пропозиційним компонентом семантики речення;*

- *У семантичній структурі речення прийнято виділяти додатковий до пропозиційного змісту компонент – іллокутивний (прагматичний), що характеризує умови використання цього речення. Щодо ізольованого від контексту речення можна говорити лише про іллокутивний потенціал. У нульовому контексті (без урахування інтонації) речення Що ти собі дозволяєш? неоднозначне і щодо пропозиційного змісту, і щодо іллокутивної функції. Продемонструйте два можливих розуміння цього речення: (1) «запит з метою отримання інформації»; (2) «погроза» + «якщо ти це зробиш, у тебе будуть неприємності».*

Вище викладене дозволяє зробити висновок про те, що висловлювання породжується комунікативною ситуацією, з-поміж компонентів якої виокремлюють такі, як-от: мовець та його адресат (їх соціальні та психологічні ролі); фонові знання та національні стереотипи; мотиви і цілі спілкування; інтенція адресата, його оцінки,

емоції, ставлення до дійсності, до змісту повідомлення, до адресата; спосіб повідомлення, що передбачає вибір оптимальних засобів; місце і час спілкування та ін. Речення, у пропозиції якого відображається денотативна ситуація і яка організовує його семантичну структуру, як влучно зауважила Н. Формановська (Формановская, 2002), – формальна «упаковка» висловлювання. По суті, речення як одиниця структурного та семантичного синтаксису – це схема, що відображає типізовані (абстраговані) риси безлічі реалізацій у реченнях-висловлюваннях. Саме у висловлюванні реалізуються комунікативні наміри (інтенції) мовця, його ціленастанови (повідомити інформацію, зробити запит на неї, спонукати до здійснення певної дії, впливати на адресата у будь-який інший спосіб). Значення речення-репліки формують кілька шарів – денотативний (інформація про реальний або уявний світ), сигніфікативний (як інформація представлена у свідомості мовця), прагматичний (інформація про наміри мовця у процесі комунікації) та синтаксичний. Останній містить інформацію про відношення між репліками у складі діалогічного дискурсу, що дозволяє його учасникам формувати очікування щодо обов'язкової (або ймовірної) появи при подальшому розгортанні дискурсу інших знаків певного типу.

Список використаних джерел:

- Безугла, Л. (2009). Діалог, діалогічний текст та діалогічний дискурс. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*, 867, 7–14.
- Єрмоленко, С. (1981). Семантичний аспект дослідження синтаксису і проблеми стилістики. *Мовознавство*, 1, 16–25.
- Загнітко, А. (2005). Прагматичний аспект речення і прагматичний рівень висловлення. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії*, 13, 3–7.
- Кибрик, А. (1992). *Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания*. Москва.
- Кобозева, И. (2000). *Лингвистическая семантика*. Москва.
- Леонтъев, А. (1999). *Основы психолингвистики*. Москва.
- Селіванова, О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми*. Полтава.
- Формановская, Н. (2002). *Речевое общение: коммуникативно-прагматический поход*. Москва.
- Шульжук, К. (1987). Семантична структура складного багатокomпонентного речення. *Мовознавство*, 6, 11–16.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ
ЛІНГВІСТИЧНОЇ СЕМАНТИКИ

Збірник матеріалів
VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
19 листопада 2021 року, м. Рівне

THE PROBLEMS
OF LINGUISTIC SEMANTICS

The Collection of Conference Proceedings
The 6th International Scientific and Practical Internet Conference
November 19, 2021, Rivne

Формат 60x84^{1/16}.

Папір офсетний. Друк ризографічний.
Гарнітура Century Schoolbook.
Ум. др. арк. 8. Наклад 100.

Редакційно-видавничий відділ
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, 33000, вул. Ст. Бандери, 12,
тел.: (0362) 26-48-83

Друк: «ПараГраф+»,
м. Рівне, 33000, вул. Гетьмана Мазепа, 6/8,
тел.: (0362) 26-49-27